

Nr 20.

Av herr **Palmstierna**, om skrivelse till *Kungl. Maj:t* angående
en utredning rörande förekomsten av kungsådra.

De sista årens strider om vattenfallens utnyttjande ha i hög grad rört sig kring spörsmålet om kungsådrens överbyggande. Man har uppställt olika teorier om dess natur och härav för den praktiska politiken sökt draga omedelbara slutsatser. Vattenkraftsindustriens intressenter hävda, att kungsådran blott är ett besvärligt intrång uti enskild äganderätt, vilket hittills tolererats för vissa närmare angivna syften, men som numer är obehöfligt och skadligt för kraftproduktionens utveckling och därför måste borttagas. Å andra sidan framhålles, att kungsådran, även om densamma icke skulle vara av otvetydig krononatur, så bör densamma likväl betraktas såsom ett publikt vatten, rester av en äldre allmänning, som staten förvaltar. När kungsådran sedan urminnes tid växt samman med svensk lag kan den icke därifrån utplånas utan att förgripelser på den offentliga rätten sker. Det finnes också de, vilka, ehuru de icke anse sig kunna företräda någon av här antydda riktningar, likväl förmena, att något tvivel icke förefinnes, att kungsådran innebär en inskränkning uti strandägarens nyttjanderätt till vattnet, som han icke alls kan hysa några rättsliga anspråk på att få upphävt. De intressen, vilka nu eller framdeles kunna anknyta sig till kungsådran, äro, framhålles det, av sådan beskaffenhet, att staten icke kan eftergiva dem, utan måste under alla förhållanden iakttaga, att de bliva säkert tillgodosedda.

Vilken av dessa åsikter man än må hysa, torde alla likväl kunna vara ense därom, att det är synnerligen angeläget att äga tillförlitlig kännedom om var kungsådran förekommer.

Lagen bestämmer visserligen dess omfång till en tredjedel av vattendragets bredd, där detsamma är som djupast, men någon förteckning över samtliga de strömmar, som innehålla kungsådra, finnes icke och ej heller vet man, hur långt kungsådran sträcker sig upp efter respektive älvar. Det heter endast »där kungsådra av ålder varit», men platsen härför är i många fall obestämd och omtvistad. I allmänhet utgår man ju från att kungsådra förekommer uti mellersta och södra Sveriges större älvar, men undantag härifrån finnas, och förhållandena i Norrland äro i detta avseende outhärliga. Likaså har det visat sig vid rättegångar, att kungsådra även kan finnas uti älvar, som man varit övertygad om att de saknade ett dylikt rättsinstitut.

Dessa omständigheter ha redan visat sig vålla betydande svårigheter. För kraftproducenterna har det medfört långa och ofta kostsamma rättegångar att gentemot ett av kronans ombud inför rätten framställt enkelt påstående, att kungsådra förefinnes, kunna bevisa att så icke är förhållandet. Vattenfallens utbyggande har givetvis på grund härav i hög grad försinkats. Likaså ha de, vilka äro kallade att föra kronans talan, icke kunnat giva tillräcklig och auktoritativ styrka åt sina anspråk, när de icke från början kunnat dokumentera rättmätigheten av dem.

Frånsett dessa praktiska olägenheter, som göra sig gällande för näringslivet uti innevarande stund, emedan man är oviss om kungsådrans förekomst, är det likväl också för Riksdagen av vikt att äga full kännedom om kungsådrans tillvaro och betydelse, innan densamma går att fatta avgörande beslut rörande kungsådrans framtida öde och de villkor, kraftindustrin hädanefter skall tillförbindas vid dess överbyggande. Jag erinrar därom, att när Riksdagen år 1899 lämnade sitt bifall till att kungsådran skulle få utnyttjas, hade kammarkollegium icke blivit beredd tillfälle att yttra sig i ärendet. Riksdagen hade således icke från behörig myndighet erhållit meddelande om vilken räckvidd beslutet kunde få. Numer torde ett sådant tillvägagångssätt knappast kunna förutsättas, sedan uppmärksamheten i så hög grad samlat sig kring kungsådrebegreppet och dess innebörd för det ekonomiska samhällslivet.

Emellertid saknas ännu en utredning om kungsådrans förekomst. Den år 1903 tillsatta vattenfallskommittén sysselsatte sig icke med detta spörsmål. När kammarkollegium den 6 oktober 1911 yttrade sig över

dikningslags- och vattenrättskommittéernas den 17 december 1910 av-
givna förslag till ny vattenlag, framställde ämbetsverket väl behovet av
en »allsidig utredning» angående kungsådrens natur, emedan »sannolika
skäl icke saknas för uppfattningen av kungsådren såsom till grund och
vatten en kronans allmänning», men något yrkande om undersökning
av kungsådrens förekomst gjordes icke. Icke heller ha de utredningar
angående kronans äganderätt till strand med tillhörande vatten, vilka
nu äro föremål för särskild utredning inom kollegium, direkt anledning
att även upptaga nu förevarande fråga.

För Riksdagen torde det likväl få anses oundgängligt, att en
undersökning sker. Redan med hänsyn till de beslut, vilka tills dato
fattats, är en utredning i frågan önskvärd. Det bör nämligen erinras,
att Riksdagens Andra kammare ansett, att, intill dess ny vattenrätts-
lagstiftning kommit till stånd, vid meddelande av tillstånd till byggande
i kungsådra bör göras sådan begränsning av tiden för tillståndet, som
kunde för olika fall anses vara av förhållandena påkallad. Andra kam-
maren har dessutom år 1909 på lagutskottets hemställan för sin del be-
slutat en skrivelse till Kungl. Maj:t, vari påyrkas utredning huruvida
»vid meddelande av tillstånd till överbyggande av kungsådra föreskrift
må lämnas, om visst pris bör bestämmas för den framförda kraftens be-
gagnande». Skulle »en utsträckning av koncessionsfallen vid fråga om
överförande av elektrisk energi ej anses böra komma till stånd», syntes
det i alla fall »böra undersökas, om ej de avsedda önskemålen böra
vinna beaktande vid meddelande av tillstånd till överbyggande av
kungsådra».

För att effektuera dylika beslut behöver en redogörelse angående
kungsådrens befintlighet i strömmarna föreligga.

Härtill kommer nu att Riksdagen inom de närmaste åren får vatten-
rättslagstiftningsreformen på sin dagordning. När kungsådrestitutet
därvid skall upptagas till behandling, och Riksdagen för ett omsorgsfullt
överbäggande av dess betydelse vill erhålla en överblick av de verkningar,
ett beslut i den ena eller andra riktningen kan få för skilda landsdelar,
så skulle möjlighet härtill saknas, om icke dessförinnan en utredning
angående kungsådrens förekomst i vattendragen äger rum.

På grund av det anförda får jag alltså hemställa,

att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte
anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en ut-

redning angående förekomsten av kungsådra uti de svenska vattendragen samt för Riksdagen framlägga resultaten av densamma.

Stockholm den 16 januari 1913.

Erik Palmstierna.